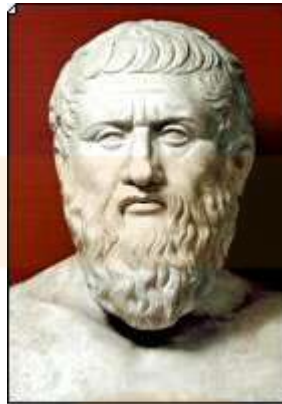

PLATÓ (427- 347 aC)

- 1. INTRODUCCIÓ**
 - 1.1. BIOGRAFIA**
 - 1.2. OBRA**
 - 1.3. PROJECTE FILOSÒFIC**
 - 1.4. INFLUÈNCIES REBUDES**
- 2. LA CONCEPCIÓ DE LA REALITAT**
 - 2.1. LA TEORIA DE LES IDEES**
 - 2.2. LA IDEA DE BÉ**
 - 2.3. PROBLEMES QUE PLANTEJA LA TEORIA DE LES IDEES**
- 3. EL CONEIXEMENT DE LA REALITAT**
 - 3.1. EL MITE DE LA CAVERNA**
 - 3.2. EL SÍMIL DE LA LÍNIA**
 - 3.3. LA TEORIA DE LA REMINISCÈNCIA**
 - 3.4. L'AMOR**
- 4. L'ANTROPOLOGIA PLATÒNICA**
 - EL MITE DEL CARRO ALAT**
- 5. COSMOLOGIA**
- 6. LA CIUTAT IDEAL: CONCEPCIÓ ÈTICA I POLÍTICA**

1. INTRODUCCIÓ

1.1. BIOGRAFIA

La vida de Plató es pot resumir en cinc grans etapes:

1. Família aristocràtica.

Va néixer a Atenes l'any 427 aC., un any després de la mort de Pèricles. Pertanyia a una família de la noblesa tradicional. El seu vertader nom era Aristocles. "Plató" és un sobrenom que significa: "el d'esquena ampla". Per part de pare, Ariston, té com a avantpassat el darrer rei d'Atenes, i la seva mare estava emparentada amb Soló, legislador llegendari de la ciutat i membre del grup dels set savis. Dos dels seus oncles per part de mare, Càrmides i Críties, van formar part dels trenta tirans pro-espartans. El fet de pertànyer a una família aristocràtica va fer que fos educat pels millors mestres de l'època. Els seus vincles familiars, així com l'educació que rebé, li donaren l'oportunitat d'introduir-se aviat en els principals grups polítics d'Atenes.

Des de la més tendra infància quedà fixada en Plató la mentalitat aristocràtica, que es manifestarà també en el seu pensament polític i que només es relaxarà per a admetre els principis democràtics, de manera parcial, en la darrera de les seves obres, *Les lleis*. Plató n'estava orgullós de la seva noblesa i mostrava veneració per Soló. Potser serà aquest il·lustre governant el model que tindrà *in mente* a l'hora de descriure el governant ideal, és a dir, el governant-filòsof. Un altre governant que atraurà la seva admiració serà Alcibiades, no tant per la seva actitud en l'acció política, sinó per la facilitat per a distingir-se entre la resta i dominar els homes.

2. Influència de Sòcrates, "El més just dels homes".

Plató va ser alumne del sofista Cràtil, seguidor d'Heràclit, i, posteriorment, de Sòcrates. De jove se sentí cridat per la poesia i la política, però quan als divuit anys conegué Sòcrates, el seu mestre i el seu exemple el trasbalsaren tant que va estripar tots els drames que fins llavors havia escrit i decidí dedicar-se a la filosofia. Diversos esdeveniments consecutius (el govern dels trenta tirans, el breu període de fràgil estabilitat democràtica que el seguí i, especialment, la injusta condemna de Sòcrates) el portaren a creure en la necessitat d'una profunda reforma de la vida pública.

Tota l'educació que va rebre el dirigia cap a l'acció política, però l'encontre amb Sòcrates el va fer canviar de parer. El problema polític, que ell havia resolt de manera simple gràcies a la convicció que els aristòcrates havien de dirigir l'Estat, li va ser presentat per Sòcrates sota una nova llum que no admetia una solució tan senzilla.¹

Sòcrates era 40 anys més gran que ell. Plató en fou el seu deixeble més conegut, però possiblement no pas el qui el seguí més al peu de la lletra. Plató fa més una versió original del socratisme que no pas una continuació estricta. No va estar present en el grup d'amics que van acompanyar Sòcrates quan aquest prengué la cicuta.

3. Exili: Relació amb els pitagòrics.

Després de la mort de Sòcrates, Plató inicià un llarg període de viatges fins l'any 361. Visqué a Mègara (d'on era el seu amic, el matemàtic pitagòric Euclides), Corint, Egipte (on possiblement va conèixer la doctrina dels sacerdots del país), i Tarent. És en aquesta darrera ciutat on conegué al pitagòric Arquites, qui, a més d'exercir una forta influència en el seu pensament, el posà en

¹ Les semblances i divergències entre el pensament de Plató i el del seu mestre s'expliquen a l'apartat 1.4.

contacte amb Dionís I, tirà de Siracusa. Plató rep una forta influència dels pitagòrics.²

4. Fundació de l'Acadèmia

Va concebre un model ideal d'estat, que tractà de portar a la pràctica a Siracusa (Sicília), on governava el tirà Dionís el Vell. Però el pas de la teoria a la pràctica va ser difícil: Dionís era un dictador terrible, acabà barallat amb el filòsof, el feu tancar presoner a les pedreres de Siracusa i finalment vengué Plató com a esclau.

Rescatat casualment per un amic, tornà a Atenes l'any 387 a C on fundà l'Acadèmia. Rep aquest nom per haver estat fundada per Plató als jardins consagrats a l'heroi atenès Academos. La principal funció de la comunitat era la del culte a les muses però també s'hi va desenvolupar una intensa activitat filosòfica i científica, aquesta última especialment a les esferes de la matemàtica, la música, l'astronomia i la divisió i classificació, totes elles considerades per Plató com introducció a la dialèctica. Es pot dir que va ser la primera universitat occidental.

L'Acadèmia Platònica va tenir una llarga vida; de fet persistí fins el 529 dC en què fou tancada pel decret de l'emperador Justinià.

5. Nous viatges a Siracusa: decepció

Quan mor Dionís I i puja al tron de Siracusa el seu fill Dionís II (l'any 367 aC), Plató fa un segon viatge per intentar una altra vegada organitzar-hi el seu Estat ideal, el 367 a C , però fracassa per segona vegada. Dió, oncle de Dionís i amic íntim de Plató, és acusat de conspiració i enviat a l'exili i Plató queda presoner a Siracusa, i fins dos anys més tard no pot tornar a Atenes.

El 361 a C és convidat insistentment pel mateix Dionís II i encara fa un darrer viatge, que acaba un altre cop en fracàs. Després d'aquest tercer intent, s'establí definitivament a Atenes i es dedicà en cos i ànima a la seva vocació literària i docent fins que morí, l'any 347. Però el Plató que torna ja no és el mateix. És ple de dubtes sobre algunes de les seves teories i cada cop és més pessimista. Aquest estat d'ànim es reflectirà en les seves darreres obres.

1.2. OBRA

De Plató es conserven tots els seus diàlegs, que són les *obres exotèriques*, és a dir, totes les obres escrites per al gran públic, fora de l'Acadèmia; en canvi, no conservem cap de les *obres esotèriques*, que eren les obres fetes per al debat a l'interior de l'Acadèmia (situació inversa a la d'Aristòtil).

Tots els textos que ens han arribat de Plató, excepte el darrer, "*Les lleis*", són diàlegs en què Sòcrates és el protagonista, i enraona amb altres ciutadans, sofistes... La intenció del diàleg no és fer un tractat sobre un tema sinó que vol reproduir l'ambient de conversa íntima de Sòcrates amb els seus amics. El diàleg contrasta amb el discurs dels sofistes. El diàleg pretén recollir l'ambient de carrer, reproduir el batec de la vida de carrer més que no pas un discurs ... és més àgil que el discurs. De vegades als diàlegs s'expliquen també mites per posar en clar un concepte boirós. Cada diàleg és independent. Generalment es parla d'un concepte, però en alguns diàlegs apareixen més d'un tema (creuats), sobretot als diàlegs de joventut.

Els diàlegs s'ordenen cronològicament en 4 períodes:

1. Diàlegs socràtics o de joventut: ("*Apologia de Sòcrates*", "*Critó*", "*Càrmides*"...)

Obres molt àgils, el diàleg és molt viu, sovint són obres poc ordenades, es passa d'un tema a altre i el final queda tallat. La figura de Sòcrates és molt present, el Sòcrates històric apareix força ben documentat. Hi ha ambient de carrer, es recull tal com era la conversa en època de

² La influència dels pitagòrics és exposada a l'apartat 1.4.

Sòcrates, que emprà el seu conegut mètode per trobar la definició de les diferents virtuts. En la majoria dels casos no s'arriba a cap solució.

2. Diàlegs de transició: ("Gòrgies", "Menó", "Hípies Major", "Hípies Menor", "Cràtil"....)

Els diàlegs són escrits quan viatja a Itàlia per entrar en contacte amb el pitagòrics, especialment amb Arquites de Tarent, matemàtic i filòsof molt famós. En aquestes obres existeixen nombroses influències pitagòriques: immortalitat i transmigració de l'ànima, temes cosmològics, vida comunitària dels filòsofs, importància de les matemàtiques i la música, etc. Aquests diàlegs revelen que Plató comença a elaborar ja les seves pròpies doctrines. Generalment es toquen qüestions de tipus polític. El Sòcrates històric comença a desaparèixer i apareixen els primers esbossos de la teoria de les Idees.

3. Diàlegs de maduresa: ("Banquet", "Fedó", "La República", "Fedre"....)

Obres literàries més perfectes, són els **diàlegs fonamentals**. Els diàlegs posteriors en seran revisions i ampliacions. Sòcrates és el protagonista únic, però és "un altre" Sòcrates, segur d'ell mateix i posseïdor de la veritat. Això vol dir que les seves tesis són les que s'acabaran imposant i els altres personatges són agonistes, és a dir, posen les qüestions que Sòcrates contesta. En aquests diàlegs s'hi troben els grans mites platònics i es veu molt clar el procés de dialèctica ascendent: pas de l'opinió (doxa) al saber (ciència).

En el *Banquet*, dialoga Sòcrates sobre l'amor (teoria platònica de l'amor i de les Idees). El *Fedó* s'esdevé a la presó: Sòcrates espera tranquil·lament la mort i dialoga sobre la immortalitat de l'ànima i la filosofia. *La República* és, amb diferència, el diàleg més llarg (amb *Les Lleis*); a més d'una descripció de l'Estat tal i com el concebia Plató, recull tots els temes principals. El *Fedre* tornar a tractar sobre l'amor, la bellesa i l'ànima.

4. Diàlegs de vellesa o crítics: ("Sofista""Polític""Lleis"..)

Diàlegs pessimistes, apareixen molts mites, referències a la divinitat. Estilísticament, les obres d'aquest període tendeixen a ser monòlegs (frases més llargues, pesades). Hi ha una autocrítica de la "Teoria de les idees" i al final, a l'última obra, "Les Lleis", fins i tot desapareix la figura de Sòcrates.

1.3. PROJECTE FILOSÒFIC

El mateix Plató explica com va concebre el seu projecte en la *Carta VII*, dirigida als amics del seu deixeble Dió:

"A mi, de jove, em passà el mateix que a molts altres nois. Vaig decidir dedicar-me a la política de la ciutat tan bon punt pogués disposar de mi mateix. I, pel que fa als afers públics, vaig trobar-me enmig dels fets següents. La forma de govern d'aleshores rebia molts atacs, i va produir-se un canvi de règim³; el nou règim fou presidit per cinquanta-un homes en qualitat de caps, onze a la vila, deu al Pireu -cadascun d'aquests dos grups havia d'administrar el mercat i els afers municipals- i trenta més que van ser nomenats caps amb poders supremes. D'aquests ciutadans, resultava que uns quants eren familiars i coneguts meus, i de seguida em van cridar com si em convidessin a una activitat que m'esqueia. I em va passar una cosa que no ens ha de fer

³ Es va instaurar el règim dels Trenta Tirans (404-403 aC). Plató tenia aleshores uns 25 anys.

estranys si tenim en compte la meua juvenesa. Vaig creure, en efecte, que l'administració d'aquells homes portaria realment la ciutat d'una vida injusta a una existència justa, de manera que parava molta atenció al que feien. Però vaig veure que, en poc temps, aconseguiren que el règim anterior lluis com l'or: entre altres coses, un home aleshores d'edat avançada que m'era car, Sòcrates, de qui jo gosaria dir que era el més just d'aquells temps, fou enviat amb altres homes a cercar un ciutadà per portar-lo a la força a ser executat, a fi que també ell, Sòcrates, prengués part efectivament en els mateixos afers que els governants, de bon grat o a contracor; no va obeir, sinó que li semblà millor d'exposar-se a tota mena de perills que no pas fer-se col·laborador de les accions impies d'aquells homes. Jo, observant tot això i encara altres fets semblants d'una importància no pas menor, no ho vaig suportar i em vaig allunyar dels abusos de l'època.

No gaire temps després va caure el règim dels Trenta i tota l'estructura del govern d'aleshores. De bell nou, si bé amb menys força, em prengué el desig d'ocupar-me dels afers públics i de la política. Com és natural en unes circumstàncies tan poc estables, es produïen molts fets de mal suportar, i no era estrany que hi hagués qui imposés als enemics càstigs més severos després d'un canvi de règim; així i tot, els qui aleshores tornaren de l'exili van mostrar molta moderació. Però es donà el cas que uns ciutadans poderosos van portar a la justícia aquell company meu, Sòcrates, amb una acusació extremadament infame i que, de tots els homes, era a Sòcrates a qui menys esqueia; i és que uns l'acusaren d'impietat, i uns altres el van condemnar amb els seus vots i el van fer executar, a ell que no havia volgut prendre part en l'arrest sacrileg d'un d'aquells amics seus que aleshores patien la desgràcia d'estar proscrits.

Jo observava aquests actes i la mena d'homes que es dedicaven a la política, i també les lleis i els costums, i, com més a fons ho examinava tot i més gran em feia, més difícil em semblava d'administrar correctament els afers públics. Perquè no es podia fer sense comptar amb amics i companys dignes de confiança -i no era senzill de trobar-ne a prop, perquè la nostra ciutat ja no era administrada segons les pràctiques i els costums dels pares, i resultava impossible de fer noves amistats amb una certa facilitat-, les lleis escrites i els costums es corrompien, i això succeïa fins a un extrem tan sorprenent que a mi, que al començament sentia una gran passió per dedicar-me als afers públics, en observar la situació i en veure com tot anava damunt davall, a la fi em va rodar el cap; i no deixava d'examinar com es podria produir una millora pel que fa a aquests assumptes i, naturalment, pel que fa a la ciutat sencera, i d'esperar els moments oportuns per a actuar, però a l'últim vaig pensar que totes les ciutats actuals, sense excepció, són mal administrades -atès que la seva legislació es troba en un estat gairebé impossible de redreçar, si no és amb un treball extraordinari assistit per l'atzar- i vaig sentir-me obligat a dir, en lloança de la recta filosofia, que és gràcies a ella que es cospa la recta justícia, tant en la política

com en la vida privada dels ciutadans; que, en efecte, els pobles humans no deixaran de patir desgràcies fins que no arribin al poder els qui filosofen d'una manera recta i veritable, o fins que els governants de les ciutats, per un do diví, no es posin a filosofar de debò." Carta VII⁴

Així doncs, el projecte de Plató és **fonamentalment polític** i consisteix en la descripció d'una ciutat-Estat ideal i en el desenvolupament d'un programa d'educació que faci possible la constitució de l'Estat ideal: tan sols qui sigui filòsof i conegui la veritat i el Bé serà capaç de governar amb justícia.⁵

Els viatges de Plató a Siracusa foren un intent d'educar els governants en la filosofia i realitzar així, el seu somni: crear un Estat en el qual la mort de Sòcrates (*"el millor dels homes que hem conegut, el més savi i el més just"*) fos impossible.

1.4. INFLUÈNCIES REBUDES

Sòcrates:

Plató creu, com Sòcrates, que la filosofia té per funció esbrinar què és el Bé i, en general, què són els conceptes. El concepte de "bé" no serà el mateix, però, en un i en l'altre: mentre Sòcrates tendeix a cenyir-se a l'àmbit moral, Plató eixampla la perspectiva i entén que tots els objectes que hi ha en aquest món sensible tendeixen cap al seu "bé", o, el que és el mateix, cap al seu prototipus perfecte. Així, mentre Sòcrates només s'interessa per un tema, la moral. Plató, en canvi, afirma que hi ha un model, idea, de cada concepte, no només dels conceptes morals (i, consegüentment desenvolupa, a més d'una teoria moral, una teoria política, una teoria metafísica i una teoria del coneixement).

Plató rebutja radicalment, igual que el seu mestre, la influència relativista dels sofistes: el Bé (i també la Veritat), tant per a Sòcrates com per a Plató, ha de ser un absolut, no pot dependre de convencions ni de pactes, sinó que s'ha d'imposar per la seva pròpia força. La veritat és única, universal i és al nostre interior.

Ambdós filòsofs entenen la filosofia com quelcom inherent a la vida, quelcom lligat essencialment a tot ésser humà, tant si ho sap com si no. Tant Plató com Sòcrates tenen una vocació moralista, educadora, en la qual és fonamental la recerca de la Virtut i la Justícia. La diferència radica en el que que per Sòcrates, la millor manera d'intervenir en la societat no és la política sinó la didàctica, és a dir, es tracta de ensenyar individualment a cada home a ser millor. Quan tots els homes siguin justos la ciutat també ho serà. En canvi, Plató creu que la societat només pot transformar-se a través de la política. El canvi moral no pot ser individual sinó col·lectiu. El lloc que Sòcrates destinava a l'autoconeixement moral individual, Plató el dedica a les lleis col·lectives, a instaurar la justícia a la polis.

Distingir entre doctrines socràtiques i platòniques ha estat un dels temes més complicats de la història del pensament. A l'època medieval pensaven que Plató era com una mena de secretari o copista d'aquell. A partir del Renaixement, quan es disposa dels textos grecs dels diàlegs, es fa evident que Plató és un pensador original i es tendeix a pensar que utilitza Sòcrates com si fos una màscara, per expressar idees que no són socràtiques sinó platòniques.

⁴ Plató, *Carta VII*, traducció per la Fundació Bernat Metge de Raül Garrigasait Colomé, editat el 2009.

⁵ Aquest és el tema principal d'una de les obres fonamentals de Plató: *La República*.

Pitagòrics:

Dels pitagòrics Plató assumeix:

- La teoria de l'ànima. Accepta l'origen celest i preexistent de les ànimes. Accepta la inferioritat del cos, al qual qualifica presó de l'ànima. Creu en la immortalitat i la transmigració de les ànimes. Defensa que la virtut allibera l'ànima.
- La importància de les matemàtiques. La mística dels nombres, tan present en els pitagòrics, ressona en Plató des del moment que considera la matemàtica com un estudi previ, però obligatori, per accedir a la filosofia. Dóna gran importància a les matemàtiques; el model del coneixement veritable és el matemàtic i per ingressar a l'Acadèmia era condició imprescindible saber geometria.
- El model de la comunitat pitagòrica (que Plató imita en alguns aspectes a l'Acadèmia).

Parmènides:

Igual que Parmènides, Plató desconfia de les dades dels sentits i creu que a partir d'aquesta via no podem descobrir la Veritat. També diferencia dues vies del coneixement: el de la Doxa (opinió) i el de la Epistheme (Ciència), de les quals tan sols és fiable la segona.

Plató aplica les característiques de l'Ésser de Parmènides a l'Eidos, les idees (que seran considerades immutables, úniques, eternes...).

Heràclit:

Plató accepta l'existència del món canviant, percebut pels sentits, del qual parlava Heràclit. Aplica així la noció de canvi i pluralitat a la naturalesa. Ara bé, Plató pensa que no es pot fer ciència sobre les coses que es troben en moviment constant; no pot haver-hi autèntic coneixement basant-se en el món percebut pels sentits.

Pluralistes:

Dels filòsofs pluralistes Plató hereta la intenció d'harmonitzar ésser i canvi, unitat i multiplicitat, Parmènides i Heràclit.

2. LA CONCEPCIÓ DE LA REALITAT

El *gir antropològic* que es va produir en la filosofia dels sofistes i que prossegueix Sòcrates (les preguntes pel *nomos*, i pel fonament de la vida en la *polis*) és present en el pensament de Plató, però la preocupació del per *què podem conèixer*, i per saber *què és la realitat*, en definitiva, les preguntes per la *physis* i per la *episteme*, així com pel *cosmos*, també apareixen en el seu pensament. D'aquesta manera, Plató intentarà una síntesis superadora de les diverses posicions que s'havien donat en la filosofia anterior, apareixent com el formulador d'un vast sistema capaç d'incloure els moments fonamentals de la tradició del pensament racional de la seva època.

Partint d'una inicial motivació político-social, el seu pensament s'obre a tots els àmbits de la filosofia, elaborant una ontologia, una epistemologia, una ètica, una teoria política i una estètica; és a dir, elaborant el primer gran sistema filosòfic de la història.

2.1. LA TEORIA DE LES IDEES

La pregunta metafísica sobre què és la realitat és contestada per Plató mitjançant la Teoria de les Idees. Aquesta teoria aplega, d'una banda, la concepció de Parmènides, segons la qual

l'autèntica realitat és eterna i immutable, i de l'altra, l'afirmació d'Heràclit sobre el fluir perpetu de les coses. Plató ofereix una solució conciliadora de l'oposició permanència/canvi. Però també ofereix una alternativa al relativisme i l'escepticisme dels sofistes, i dóna consistència teòrica a l'optimisme socràtic sobre les capacitats humanes de coneixement.

" - Vols que comencem les nostres investigacions seguint el mètode acostumat? Tenim per costum aplicar una idea general a la multitud d'éssers que, si bé tenen una existència diferent, designem amb el mateix nom. Comprends?
 - Ho entenc.
 - Referim-nos ara a la multitud que tu vulguis. Per exemple, si et sembla bé, a la multitud de llits i a la multitud de taules.
 - Molt bé.
 - Però aquestes dues espècies de mobles estan compreses, l'una, sota la idea de llit, i l'altra, sota la idea de taula.
 - Sí.
 - També tenim el costum d'afirmar que l'artesà de cadascun d'aquests mobles no fa el llit o la taula de què ens servim sinó conformant-se a la idea que en té, ja que no és la idea mateixa que fabrica l'artesà; això és impossible." PLATÓ, *La República*, X, 496.

Quan observo el món que m'envolta, constato un món com el que descrivia Heràclit: veig temporalitat, veig canvi i fluir constant. Però, què passa si miro amb "els ulls de la ment"? Llavors veig els models, les formes, l'essència de les coses, allò que tots els objectes del mateix tipus tenen en comú: la seva **Idea**.

Així doncs, la teoria de les Idees implica una duplicació del món, un **dualisme cosmològic**: tenim un món percebut pels sentits, el qual és canviant, mentre que amb la raó són capaços de percebre un altre món, un món permanent, el món de les Idees o món intel·ligible. Però mentre que el món intel·ligible és l'autèntica realitat, l'essència d'allò que existeix, format per Idees úniques, eternes i immutables, el món sensible no és altra cosa que un mer reflexe de la verdadera realitat (les coses són reflexes de les Idees), un món de multiplicitat, canvi i il·lusió.

Ara bé, què són realment les Idees?

- Són una realitat independent del nostre pensament (existeixen encara que no les pensem i el que elles són no depèn del que n'opinem nosaltres; posem un exemple: la Justícia és el que és independentment de quina sigui la nostra opinió sobre ella). Aquesta idea mostra la influència de les doctrines pitagòriques i la seva convicció que les figures geomètriques tenien existència per elles mateixes, independentment de la realitat empírica.
- No es poden copsar amb els sentits. Són una realitat immaterial, per conèixer-la necessitem els "ulls de la ment", com diu Plató, la raó. Les Idees no es troben al món sensible, sinó a la regió o món intel·ligible.
- Són models ideals, essències, l'autèntica realitat. (Aquesta teoria s'anomena "idealisme" en el sentit que sosté que l'ideal és el més real.)
- Són essències, són immutables i eternes. La idea d'arbre, per exemple, és sempre la mateixa i encara que taléssim tots els arbres del planeta, no talaríem la idea d'arbre. A la inversa, si la idea d'arbre canviés a cada moment i segons cada persona, seria impossible saber què és un arbre o reconèixer-ne un.

- No existeixen en les coses, sinó separades d'elles (però, recordem-ho, no es tracta d'una existència material). Ara bé, entre les coses i les Idees hi ha una relació. Plató a vegades parla de participació i a vegades d'imitació (les coses participen o imiten les Idees).

2.2. LA IDEA DE BÉ

Entre les Idees, la superior és la **Idea de Bé**. Plató utilitza la paraula *agathón*, que no vol dir el que ara nosaltres entenem per bé moral o acció bona, sinó que significa **excel·lència màxima**. La idea de Bé aplicada a la teoria del coneixement, s'identifica amb la Veritat; la idea de Bé aplicada al món social i a la política s'identifica amb la idea de Justícia.

Plató compara la idea de Bé amb el Sol. El Sol il·lumina i dóna vida a totes les coses. També la idea de bé il·lumina i dóna sentit a totes les altres Idees, proporciona existència, identitat i perfecció a totes les coses cognoscibles. El Bé no és una idea com les altres, seria com una super-idea, ja que és el principi i la fonamentació de totes les altres.

El Bé és causa universal. Al llibre VII de la *República*, Plató ens diu que el Bé és la causa de l'ordre i de la bellesa en el món. És, efectivament, allò que disposa les coses de la millor manera possible, els dóna un ordre i un sentit. El Bé ordena les coses amb intel·ligència. No podríem comprendre l'ordre intel·ligent del món sensible per una combinació fortuïta dels seus elements materials. Només les realitats immaterials (les Idees o formes pures), poden donar forma, ordre i sentit a la matèria del món sensible. Però al mateix temps les Idees que formen el món intel·ligible, només existeixen i tenen sentit en relació al Bé. *El Bé és la Idea que uneix les Idees entre elles*, la finalitat a la qual tendeixen el món intel·ligible i el món sensible.

El Bé constitueix el fi que persegueix qualsevol ésser. I aquest Bé és còsmic: només cal pensar, per exemple, a què tendeixen els astres divins en llurs revolucions. Segons Plató també els astres aspiren a reproduir el que és bo i perfecte. El més petit ésser vivent cerca també el seu Bé. I en l'ésser humà? Cadascú de nosaltres desitja també el Bé, però s'atura en béns petits, limitats (el bé de la salut, el bé dels honors, els béns materials...). La tasca més pròpia de l'ànima consistirà a elevar-se fins a la contemplació del Bé. I la contemplació del Bé és per al filòsof la primera finalitat de la ciència de les idees que anomenem "dialèctica".

2.3. PROBLEMES QUE PLANTEJA LA TEORIA DE LES IDEES

Els problemes que planteja aquesta teoria, fonamental i rerafons de tot el pensament de Plató, són molts i han estat molt discutits al llarg de la història de la filosofia (Plató mateix en planteja alguns en les seves obres més autocrítiques). Ara bé, els més debatuts es poden resumir en tres qüestions:

Hi ha Idees de tot?

Si afirmem que a cada tipus de cosa li correspon una idea haurem d'admetre l'existència d'idees com, per exemple, de cabell, de fang, de brutícia, de maldat, etc.

Al principi Plató només acceptava sense vacil·lar les idees dels objectes matemàtics i les idees dels valors (Bé, Bellesa, Justícia, etc.) i dubtava sobre les idees dels objectes sensibles. Ara bé, a partir de *El Parmènides* (obra inclosa en el grup de diàlegs crítics) acceptarà també les idees de les coses sensibles, tot i que es resisteix a pensar que hi hagi també idees de coses grolleres, ridícules, brutes...

Quina és la relació entre les idees i les coses?

Plató havia postulat una relació d'imitació o de participació. Però s'adonà que aquests conceptes

eren confusos i plantejaves problemes.

En quin sentit podria una cosa participar de la Idea? Dir que un ésser humà participa de la idea d'ésser humà, podria voler dir que n'és una part. Però suposar això implicaria afirmar que la Idea d'ésser humà s'hauria de trobar constituïda per totes les seves parts, és a dir, seria la suma de tots els éssers humans (estaria formada pel conjunt de tots ells). Però està clar que es trenca, així, la unitat de la Idea. De totes formes, és molt difícil pensar que cada idea sigui única des del moment que s'ha de "multiplicar" en tots els individus que s'hi relacionen (precisament Plató vol demostrar que la idea d'ésser humà, de Bé, de Justícia, es pot reproduir al món sensible –encara que sigui en ombres–)

També podem trobar una argumentació en favor de la hipòtesi que les coses siguin imitacions de les idees: les coses imiten les idees, però, només pel fet de ser concretes, ja perden les característiques de les idees (la seva perfecció, la seva universalitat). Cada idea es plasma en molts individus i aquests seran millors o pitjors segons es semblin més o menys a ells (per exemple, si un pintor fa molts retrats diferents d'una persona, ens semblarà millor aquell que més s'assembla a l'original).

Plató explica l'existència d'aquestes imitacions amb un mite, el mite del Demiurg: el demiurg és una mena de déu, que no és, però creador, sinó només artesà (no crea les coses del no-res, idea ja inacceptable pels grecs arran de les teories de Parmènides, sinó que ell utilitza una massa material preexistent), un gran artesà que coneix les idees i fabrica totes les coses prenent-les de model (i aquestes coses mai podran tenir, és clar, la perfecció de la idea originària).

Ara bé, no queda enlloc totalment tancada i solucionada la problemàtica d'aquesta relació entre les coses i les idees.

Quina és la relació de les idees entre elles?

Sabem que les idees són moltes i l'única relació que havia establert Plató entre elles en un principi era la de subordinació de totes les idees a la idea de Bé (que representava el fi al qual tendia tot l'Univers).

Però aquesta relació no era suficient: o bé s'establiria alguna altra relació entre les idees (a part de la seva subordinació a la de Bé) o bé hauríem d'afirmar que la Idea de Bé absorbeix totes les altres. Plató es negava rotundament a aquesta darrera opció, ja que implicava una conclusió del tipus parmenidi (recordem que segons Parmènides el que existia era únic: el Ser).

D'altra banda, era clar que alguna mena de relació hi havia entre elles. Així, per exemple, la idea de "gos" participa d'altres idees: "animal", "mamífer", "carnívor", etc. I no podem dir que la idea de gos sigui una part de la idea d'animal, ja que un gos no és, en part, animal, sinó que ho és completament. Al mateix temps, la idea d'animal no pot ser tampoc la suma de les idees de tots els animals.

Plató intentarà solucionar això establint una jerarquia en les idees, anant aquestes de major a menor generalitat. I afirma que s'han de conèixer les més generals per a poder conèixer les d'un ordre inferior: mai podríem conèixer la idea d'animal si no coneguéssim primer la d'ésser vivent. I la idea que trobaríem dalt de tot, la de màxima generalitat, seria, evidentment, la idea de Bé.

Però aquesta solució corria un perill: pensar el món de les idees sobre el model del món sensible; invertir la relació fent de les idees simples còpies perfeccionades dels objectes i no a la inversa, que era el que ell pretenia.

Plató va recórrer també a relacions numèriques entre les idees (aquesta solució la veiem sota una clara influència pitagòrica). Ara bé, en aquesta autocrítica no aconsegueix arribar a conclusions definitives.

3. EL CONEIXEMENT DE LA REALITAT

3.1. EL MITE DE LA CAVERNA

Plató, coneixedor de la dificultat de les seves teories i amb l'objectiu de transmetre adequadament el seu coneixement, inventa al·legories, mites, que puguin il·lustrar de forma metafòrica la seva filosofia. El mite més conegut és l'anomenat **mite de la caverna** (*La República*, llibre VII).

El mite descriu una caverna, al fons de la qual hi ha uns presoners, lligats de peus i mans, els quals estan obligats a mirar sempre cap a la paret del fons de la cova. Darrera dels empresonats hi ha un mur, rere el qual passen persones parlant i caminant, tot portant sobre d'elles estàtues de persones, animals i altres objectes. Prop del mur, la llum d'una foguera fa que aquests objectes es reflecteixin al fons de la caverna. Així, els encadenats creuen que el que veuen reflectit al fons de la cova és el que vertaderament existeix. Aquesta presó misteriosa s'obre a una altra llum, la del sol quan despunta, que il·lumina el món exterior a la caverna.

Un dia, un d'aquests presoners és alliberat i aconsegueix sortir de la caverna; a través d'un procés gradual i dolorós aprèn a conèixer els objectes reals que provocaven les ombres, així com la llum vertadera que ho il·lumina tot, la del sol.

El presoner que surt, al principi, creu que les ombres són més reals que el que pot observar a l'exterior amb dificultat. Li caldrà pràctica i ensinistrament per a poder contemplar l'autèntica realitat. Primer serà capaç de veure les ombres exteriors i les imatges de les coses; en segon lloc, serà capaç de veure les coses mateixes; més tard veurà els astres i la llum del Sol; i, finalment podrà contemplar el Sol i entendre que és qui tot ho governa. Després d'aquest procés ja es sentiria feliç del canvi i no envejaria per res la vida a la caverna.

Però, què passaria si aquest home tornés? Plató, en una clara al·lusió a la dissort del seu mestre Sòcrates, ens explica que al presoner que ha sortit li costaria molt tornar-se a habituar a la foscor i les ombres de la caverna i que, en explicar a tothom en que havia vist a fora, ningú se'l creuria i el prendrien per boig i, si intentés alliberar la resta de les seves cadenes, potser fins i tot el matarien.

Aquest mite serveix a Plató per explicar:

- El dualisme cosmològic exposat amb la teoria de les Idees: la realitat es troba dividida en dos mons: el món sensible -percebut pels sentits, aparent i còpia de l'autèntica realitat- i el món intel·ligible -món de les Idees, més difícil de conèixer, autèntica realitat d'essències que són causa i model de les coses sensibles-.
- La seva teoria del coneixement: amb els sentits tan sols podem copsar una realitat il·lusòria, necessitam la raó per "sortir de la caverna" i conèixer l'autèntica realitat. Plató divideix tot el que existeix en quatre nivells de realitat. Així doncs, el procés de coneixement tindrà també quatre etapes⁶ i culmina amb la coneixença de la idea de Bé (simbolitzada amb el Sol).
- El paper del filòsof, del savi, que és qui surt de la caverna. Així, l'autèntic *sophos* és qui, a través d'un procés educatiu llarg i costós, abandona el món de l'opinió basada en la percepció sensible i s'adreça al coneixement més profund de les Idees. El filòsof purifica la seva ànima per arribar a conèixer el món intel·ligible i la Idea de Bé. Però, a més, el filòsof torna a la caverna per explicar a la resta el que ha conegut, tot i estar exposat a la seva

⁶ Els quatre nivells de realitat i de coneixement de la realitat són exposats tot seguit a partir del Símil de la línia.

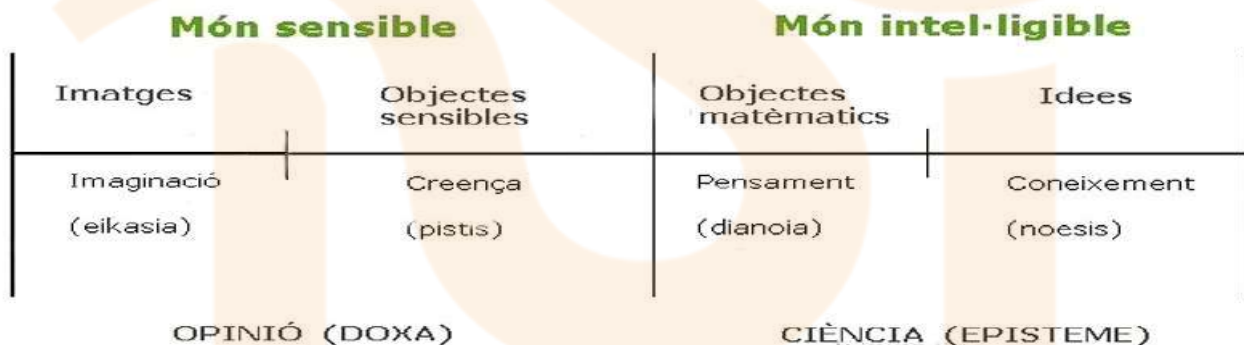
incomprensió. Aquí queda palesa la importància de l'educació dins el sistema filosòfic de Plató.

El mite de la caverna deixa, tanmateix un regust pessimista. Els empresonats, feliços entre les ombres, no volen deixar les cadenes, es conformen amb el que veuen i creuen que saben. Es troben còmodes instal·lats en el costum i no anhelan conèixer la veritat.

3.2. EL SÍMIL DE LA LÍNIA

En el llibre VI de la seva obra *La República*, Plató exposa un símil, que es coneix com el símil de la línia. Amb aquesta al·legoria, l'autor pretén explicar quina és l'estructura del coneixement, tot lligant-la amb la que, segons ell, és l'estructura de la realitat.

Plató parteix d'imaginar una línia dividida en dos segments desiguals (el segon més gran que el primer), que alhora es divideixen en dos segments desiguals cadascun (en els quals el de la dreta és més gran); cada segment representa un dels quatre graus de coneixement i cadascun s'ocupa d'un dels nivells de la realitat (l'autor estableix una clara correspondència entre el que existeix – graus o nivells de la realitat- i com ho podem conèixer –graus o nivells del coneixement-). Així com en la realitat trobem dos móns (el món de les idees i el món sensible), també en el coneixement hi veurem dues esferes: la de l'opinió (que és tota afirmació o coneixement sobre el món sensible) i la de la ciència (tot coneixement sobre el que és intel·ligible). L'opinió engloba les dues primeres seccions de la línia (i, per tant, els dos primers nivells de coneixement), la ciència, les seccions més grans (i també els dos últims i més elevats graus de coneixement).

En l'àmbit del món sensible, del que només és opinable, s'hi troben les imatges i les coses, que poden ser conegudes, respectivament, mitjançant la imaginació (desenvolupada en les arts, la història) i la creença (tipus de coneixement que trobem en la física). En canvi, en la regió intel·ligible s'hi albiren els objectes matemàtics i les idees, que seran tractats per les dues capacitats de coneixement restants (la raó discursiva⁷ i la raó intuïtiva, en aquest ordre), capacitats que es desenvolupen, la primera en la matemàtica, i la segona en la dialèctica⁸.

Així, amb aquesta analogia, Plató deixa exposada no només la seva concepció de la realitat (tractada també en el mite de la caverna), sinó també l'estructuració dels diferents graus o vies de coneixement i de les disciplines respectives que els tracten.

⁷ La raó discursiva s'entén com el saber referit a entitats intel·ligibles el qual necessita, però, l'ajuda de representacions sensibles. Constitueix un pont entre el coneixement sensible i l'intel·lectual.

⁸ La dialèctica és el mètode, el camí per arribar al coneixement intuïtiu, és a dir, al coneixement de les entitats intel·ligibles pures, les Idees. És un procés basat en el diàleg i en l'anàlisi de conceptes, que enlaira l'ànima vers el món intel·ligible i la fa comprendre l'ordre de l'autèntica realitat, regit per la idea de Bé.

Si ens movem sobre aquesta línia imaginària, veurem que com més ens apropem al cantó dret, pel que fa al que existeix, més a prop estarem de l'autèntica realitat, i com més ens hi apropem, pel que fa als graus de coneixement, més ens il·luminarà la llum de la veritat absoluta.

Cal dir que, segons el filòsof, la majoria de persones tan sols assoleix el coneixement dels dos primers esglaons, movent-se, per tant, en la mera opinió, que és el coneixement propi del món de les coses canviants i que es basa en els sentits, sempre enganyosos. Només els més doctes i savis (els filòsofs) podran assolir la ciència, el coneixement de les realitats universals, eternes, perfectes i immutables.

3.3. LA TEORIA DE LA REMINISCÈNCIA

Nosaltres formem part del món sensible, però som capaços de descobrir les Idees, que no són d'aquest món. Si no les veiem en aquest món, però les coneixem, deu ser que les hem vist abans de venir a aquest món i ara les recordem. Així doncs, el coneixement de les Idees és **innat**. Quan naixem, portem en nosaltres el record adormit de les Idees que hem hagut necessàriament de contemplar abans de néixer. Ja que les coses sensibles s'assemblen a les Idees, quan les observem atentament ens les recordem. **CONÈIXER ES RECORDAR (ANAMNESI)**. Aquesta és la tesi central de l'anomenada **teoria de la reminiscència**, i apareix principalment en els diàlegs *Menó* i *Fedó*.

Aquesta teoria implica que l'ànima és immortal (o, com a mínim preexistent). De fet, la teoria de la reminiscència té més valor antropològic que epistemològic.

Entronca amb la idea socràtica del "**CONEIX-TE TU MATEIX**", és a dir, la veritat és en el nostre interior, i cal recórrer un camí d'introspecció racional per descobrir-la (amb l'ajuda del mestre, que és el que anomenàvem "maièutica")

Els millors exemples de la teoria de la reminiscència els troba Plató en el terreny de la matemàtica. Algú que no sap un teorema, pot recordar-lo si se li fan les preguntes adequades (maièutica) sense necessitat d'ensenyar-li res. Plató, al llibre *Menó* descriu una mena d'experiment amb un esclau. Sòcrates li planteja un problema de matemàtiques que l'esclau creu saber resoldre. Amb ironia li fa notar que en realitat no sap solucionar-lo. Després, tot fent-li preguntes (maièutica), aconsegueix que dedueixi tot sol la manera de resoldre'l. Avui explicariem aquest fet pel caràcter racional a-priori de les matemàtiques. Plató en dedueix que ha contemplat alguna veritat matemàtica abans de néixer, en la seva vida anterior, prop del món de les idees.

Al diàleg *Fedó*, es recorda aquest exemple i es completa amb un enfocament complementari. A vegades la visió d'un objecte ens recorda quelcom diferent que hi està relacionat: un vestit ens recorda una persona, trobar un amic ens fa recordar una altra persona que hi relacionem... També un retrat ens pot recordar la persona retratada perquè s'hi assembla. Aleshores, no només recordem aquella persona, sinó que som conscients de la diferència entre la persona i el retrat. Si veiem dos objectes iguals, això ens recorda també la idea d'igualtat, al mateix temps que som conscients de la diferència entre la igualtat dels objectes i la "igualtat en si mateixa", que seria perfecta. En veure "coses" iguals recordem la "idea" d'igualtat. De la mateixa manera ens passa amb les coses grans, petites, ràpides, lentes... i també amb les justes, bones i belles (si bé això sembla més difícil de recordar i, conseqüentment, ens podria costar més de jutjar la bondat que la igualtat, i la justícia que la grandària. Quan naixem som capaços de reconèixer les coses iguals, les coses grans, les coses ràpides... i per això cal afirmar que tenim un record adormit de la igualtat, la grandària i la rapidesa en si mateixes (Idees) que es desvetlla gràcies a les percepcions sensibles.

3.4. L'AMOR

El tema de l'*eros*, amor, és important a Plató. De fet, li dedica un diàleg sencer, *El convit*. En aquesta obra sis convidats-protagonistes exposen successivament la seva visió de l'amor.

Sòcrates és el darrer en parlar i, com ja sabeu, en els diàlegs platònics acostuma a expressar el pensament de l'autor.

Així, ens explica que l'amor és un desig del que no es té i és anhelat com el més sublim i bell; és, diu, un impuls cap a la plena realització humana. L'amor que neix com a desig que desvetllen els cossos bells que m'envolten és tan sols una primera i primitiva forma d'amor. Després, s'ennobleix i es transforma en anhel envers les ànimes justes i belles. I així, progressivament, fins a l'autèntic i perfecte amor, el que se sent envers les idees, sobretot la de Bé i Bellesa.

L'amor platònic és l'amor al que és perfecte i ideal. És el que ens fa cercar en l'amat la part més profunda i incorruptible, sense deixar-nos enganyar per les aparences. És una força que pot impulsar l'ànima vers el món intel·ligible.

4. L'ANTROPOLOGIA PLATÒNICA

L'antropologia platònica és dualista, segueix la tradició òrfico-pitagòrica, que considera que el més important en l'home (i la dona) no és el cos sinó quelcom molt superior que està empresonat dins del cos: l'ànima. Aquesta ànima és d'una naturalesa completament diferent al cos. El cos forma part del món sensible, és limitat, imperfecte, mortal... L'ànima és de naturalesa semblant a les Idees, és capaç de conèixer-les i, per tant, pot ser bella, sàvia i bona.⁹

"- Mira't-ho ara des d'aquest altre punt de vista. Quan l'ànima i el cos estan plegats, la natura disposa que l'un serveixi com un esclau i sigui manat, i que l'altre mani i faci d'amo. Si parteixes d'aquesta relació, quin dels dos creus més semblant al que és diví i quin al que és mortal? O no et sembla que el diví naturalment té la capacitat de manar i dirigir, mentre el mortal la d'èsser manat i servir com un esclau?

- A mi, sí.

- A quin dels dos s'assembla l'ànima?

- Evidentment, Sòcrates, l'ànima s'assembla al que és diví i el cos al que és mortal.

- Examina, ara, Cebes -féu ell-, si de tot el que hem dit no en resulta aquesta conclusió: allò que més s'assembla al diví, a l'immortal, a l'intel·ligible, al que té una forma única i no es pot descompondre, al que és immutable i idèntic a ell mateix és l'ànima; en canvi, allò que més s'assembla a l'humà, al mortal, al que té forma múltiple i és inintel·ligible, al que pot descompondre's i mai no resta idèntic a ell mateix és el cos. Tenim, estimat Cebes, alguna altra raó que demostrï que no és com diem?

- No la tenim.

- Què, doncs? Si les coses són com diem, no escau al cos de disgregar-se ràpidament i a l'ànima, en canvi, de no disgregar-se gens o gairebé gens?

PLATÓ, *Fedó*, 79e-80c

Plató manté la idea pitagòrica de transmigració. La desaparició del cos no comporta en absolut la desintegració de l'ànima. Ben al contrari: la mort és un alliberament. Però no es tracta d'un

⁹ En l'antropologia cristiana es mantindrà aquest dualisme. L'home s'assembla a Déu per la seva ànima i no pas pel seu cos. El que ens lliga al cos, a la carn, és pecaminós (sexe, gola, plaers del cos...) Només l'ànima que es purifica pot anar al Cel.

alliberament definitiu, ja que haurà de renéixer en un altre cos.

L'ànima s'alimenta de bellesa, saviesa i bondat, però no tots els homes saben alimentar correctament la seva ànima. Aquest és un assumpte molt important, perquè el destí de les nostres ànimes depèn de la mena de vida que portem quan estem lligats al cos. El cos és una presó. A una presó s'hi rau per alguna culpa, per algun pecat comès. Però també ens podem alliberar de la nostra presó (recordeu el mite de la caverna). La culpa és haver-nos allunyat de la Veritat i del Bé. Si som capaços d'omplir la nostra ànima de Veritat i Bé podem alliberar-nos definitivament del cercle de reencarnacions. Dit d'una altra manera: la vida filosòfica és l'única que ens pot fer més perfectes i alliberar-nos definitivament de les nostres limitacions corporals.

Hi ha tres diàlegs fonamentals on Plató parla de l'ànima: *Fedó*, *Fedre* i *Timeu*. Al *Fedre*, exposa mitjançant mites la seva teoria de les reencarnacions de l'ànima (com en el Mite d'Er), així com també mostra l'ànima com una força formada per tres parts.

El mite del carro alat

Aquesta divisió tripartida de l'ànima la trobam en un dels mites més coneguts de Plató: el **mite del carro alat**. El mite compara l'ànima humana a un carro alat o "força en la qual van naturalment units un auriga i una parella de cavallats alts". L'auriga condueix un carro tirat per una parella de cavalls un dels quals és blanc, bell i bo; l'altre, negre, lleig i dolent. El cavall blanc simbolitza les tendències positives de l'home, les passions nobles com el coratge o valor, la ira, l'esperança; s'acostuma a anomenar part irascible de l'ànima i està localitzada en el pit. El cavall negre simbolitza les tendències negatives de l'home, els desitjos més baixos, l'instint de conservació, la sexualitat; s'acostuma a anomenar part concupiscible de l'home i està localitzada en el ventre. L'auriga simbolitza la capacitat intel·lectual de l'home o pensament, s'acostuma a anomenar part racional i està localitzada en el cap.

L'ànima, simbolitzada en el carro alat, viu i es mou en el món de les idees; aquest és el seu lloc i casa seva. Si l'auriga controla la parella de cavalls, li serà possible, gràcies al poder propi de les ales, d'enlairar-se ben amunt i gaudir de la contemplació de les idees. Ara bé, si, altrament, els cavalls se li revoltent i no sap enlairar-los, ho tindrà tan difícil per contemplar les idees com inepte sigui en la conducció.

De vegades, una manca de domini de la parella de cavalls fa perdre l'equilibri i l'ànima, perdent també les ales, cau al món de les coses. Allà, "s'agafa a alguna cosa sòlida, on s'estableix, i pren un cos terrestre" (246a). Aquesta ànima caiguda, sense ales i empresonada en un cos terrestre, es troba estranya i fora del seu element. El seu anhel més gran és retornar al seu món original.

El retorn de l'ànima al seu món natural requereix de fer renéixer les ales. Només aquestes ales li permetran d'enlairar-se novament. Però, què fa renéixer les ales? Doncs bé, l'amor té un paper fonamental, ja que no és cap altra cosa que anhel i desig d'allò que no tenim, però que hem tingut.

Ànima tripartida i virtuts ètiques

El mite del carro alat ens mostra l'ànima com una força, com una entitat dinàmica que integra tres parts: la racional o intel·lectual, la irascible o de les tendències positives i la concupiscible o de les tendències negatives. Doncs bé, l'ètica platònica es basarà en aquesta divisió tripartida de l'ànima. Plató parla de tres virtuts que es corresponen a les tres parts de l'ànima: la saviesa, la fortalesa i la temperança. Finalment, si cada part fa amb excel·lència o virtut allò que li és adequat, aleshores hi ha harmonia en l'ànima. Aquesta harmonia o equilibri entre les parts de l'ànima és el que Plató anomena "justícia".

Una ànima té la virtut de la saviesa quan la part racional desenvolupa excel·lentment la seva funció. Una ànima té la virtut de la fortalesa quan la seva part irascible dóna valor a l'ànima i la capacita per a afrontar totes les situacions. Una ànima és temperada quan la seva part concupiscible està controlada i no pertorba l'individu.

5. COSMOLOGIA

Només al final de la seva vida es va preocupar de la cosmologia. A aquest tema dedicà el "*Timeu*". En aquest diàleg afirma, una vegada més, la distinció dels dos mons: el de "l'ésser etern que no neix mai i és aprehensible per la intel·ligència" (Món de les Idees) i "l'ésser que neix i que no existeix mai" (Món sensible de les coses). El primer serveix de model al segon; la relació entre ambdós és únicament d'imitació: el món de les idees és el paradigma d'aquest món.

Com s'ha engendrat el Cosmos? "Descobrir l'autor i pare d'aquest Cosmos és una gran gesta". La narració del *Timeu* inclou els següents elements explicatius:

- un artífex diví, anomenat **Demiürg**, causa activa i intel·ligent (inspirat, potser, en el *Nous* d'Anaxàgores).
- el **model etern** (el Món de les Idees).
- una **massa material**, preexistent, mòbil i caòtica.
- **l'espai buit** també preexistent.

El treball del Demiürg va consistir a ordenar la matèria en l'espai d'acord amb el model etern. Plató insisteix en què el Demiürg ha fet el món millor i el més bell possible (optimisme platònic). El Demiürg no és un déu creador a la manera del Déu cristià, ja que pròpiament no crea, sinó que imposa l'ordre a partir del caos. El demiürg platònic no crea els materials amb què treballa, sinó que disposa d'un material preexistent, a partir del qual i amb "la més perfecta i millor de les causes" construeix l'univers a semblança de les idees. Per això l'univers ha de ser forçosament bell i bo.

Ara bé, el Demiürg introdueix en les coses una finalitat, una teleologia, una aspiració o tendència que les porta a buscar el seu ple desenvolupament, la seva pròpia perfecció, el seu propi bé. Aquesta aspiració envers el Bé és el que Plató va qualificar com a impuls amorós en el seu diàleg de maduresa *El banquet*, i que en el pla intel·lectual fa referència a la dialèctica, en quant a procés racional que permet d'elevant-se progressivament cap al coneixement superior, el de les Idees.

No és possible fer aquí una descripció completa de la formació del Cosmos segons el *Timeu*. Destacarem només alguns aspectes fonamentals:

- a) Com que el Cosmos és un ésser viu, posseeix una ànima que tot ho mou.
- b) El Cosmos té la figura més perfecta: és esfèric. Al centre s'hi troba la Terra; segueixen les esferes dels planetes i tot es rodeja per l'esfera dels estels fixos (que Plató, fent seva aquí una religió astral, considera déus). Els déus olímpics són substituïts aquí pels astres-déus. Divinització del Cosmos.
- c) El moviment del conjunt és basat en harmonies musicals i proporcions numèriques (cal recordar els pitagòrics).

És molt notable l'esforç de matematització. És l'estructura matemàtica la que explica les qualitats, els estats i les possibles transformacions de la matèria. Salta a la vista la modernitat d'aquest punt de vista.

6. LA CIUTAT IDEAL: CONCEPCIÓ ÈTICA I POLÍTICA

Plató descriu a la seva obra *República* una utopia política, el que per ell seria un estat ideal. Anem a veure quins serien els trets d'aquesta ciutat-estat.

Plató creu que la ciutat neix per necessitat (ja que els individus aïllats no podrien satisfer les seves

necessitats ni tampoc podrien, per tant, ser feliços) i la seva característica principal és la **divisió del treball**. Parteix del supòsit que no tothom està igualment preparat per naturalesa per a portar a terme les diferents tasques necessàries en una societat. Per això el més just és que cadascú realitzi aquelles feines per a les quals és més destre i pugui aconseguir així també la felicitat.

Plató proposa que a la polis ideal haurien d'existir tres classes socials, tres estaments jerarquizats, dedicats a tres tasques diferents: el **governants** (dedicats a exercir el poder polític, han de ser les persones més sàvies, en les que predomini la racionalitat), el **guardians** (encarregats de protegir i defensar la ciutat dels enemics, en ells predomina la irascibilitat) i els **productors** (ofereixen a tots els ciutadans els recursos indispensables per a satisfer les necessitats bàsiques i en ells predomina la concupiscència).

Qui determina a quina classe pertany cada individu és la pròpia naturalesa, que dota a cadascú d'unes capacitats naturals envers un determinat tipus de tasques. Això ho explica Plató amb el senzill i clarificador "mite dels metalls", que ens diu que hi ha individus formats d'or, altres de plata i altres de ferro o bronze. Aquesta diferent composició marca les tipologies d'individus i les diferents funcions que han de tenir a l'Estat.

La ciutat ideal ha de ser necessàriament una **ciutat justa**, i els seus ciutadans virtuoses.

Plató creu que a cada part de l'ànima li correspon una **virtut** (o sigui una forma d'actuar correctament d'acord amb la nostra tendència natural, sigui aquesta racional, irascible o concupiscible). La virtut en aquells en qui predomina la facultat racional és la prudència; en els irascibles, la virtut és la fortalesa; aquells en els quals predomina la facultat concupiscible aconseguen la virtut mitjançant la temperança.

El filòsof estableix una **correlació** entre les parts i virtuts de l'ànima (**ètica**) i l'estructura de l'Estat (**política**); ens diu "*A l'ànima de cadascú hi ha les mateixes classes que a la ciutat, i en el mateix nombre*". Així, la virtut que correspon a una part de l'ànima, també correspon a un estament social.

Però la virtut fonamental és la **justícia**, que consisteix en l'acord, l'harmonia entre les tres parts de l'ànima. La justícia sorgeix quan cadascú fa, de forma virtuosa, el que li és propi. I, així com la nostra conducta és justa quan les tres facultats de l'ànima actuen d'acord a les tres virtuts, així també l'Estat serà just si cadascuna de les classes socials es regeix per la virtut corresponent a la part dominant de la seva ànima. En una ciutat justa s'aconsegueix el Bé comú i la felicitat per a tothom.

EXERCICI: A partir de tot el que s'ha explicat, omple la següent graella:

Part o facultat de l'ànima	Localització anatòmica	Imatge mítica de l'ànima	Excel·lència o virtut ètica i política	Classe social	Funció	Raça mítica (metall)

Per arribar, però, a aquesta situació ideal són necessàries, segons Plató una sèrie de condicions:

Un **sistema educatiu** ben organitzat i planificat. Plató creu que la instrucció és vital per a formar bons ciutadans, a més de bons governants. Per això planteja un model educatiu per a tothom,

sense diferències socials ni sexuals, en el qual la intel·ligència és el que compta. El pla d'estudis es troba clarament organitzat en tres nivells: el primer nivell, per a tothom, s'inicia des de la infància, dura fins als vint anys i comporta un domini de les arts, concretament poesia, música i gimnàstica); en el segon nivell, després d'una selecció, els millors estudiaran matemàtica i astronomia durant deu anys més; finalment i després d'una segona selecció, els que passin a l'últim nivell s'exercitaran durant cinc anys en la dialèctica i hauran d'exercir un càrrec militar durant 15 anys per a poder ser governants. D'aquesta forma, l'educació fa possible que tota persona que assoleixi el procés estigui preparada per a governar.

L'**eugenèsia** o, dit amb les seves paraules: *“Que els millors s'acoblin amb els millors tant com sigui possible”*.

L'**abolició de la família i de la propietat privada** en els dos estaments superiors, que han de viure en comunisme de béns (evitant així que es puguin moure per interessos personals) i també en comunisme sexual (per a incrementar així el respecte entre totes les persones i aconseguir també millorar la raça). Els fills, doncs, havien de ser separats dels seus pares des del moment del naixement i calia que fossin educats en comunitat. Els governants eren els que havien de decidir quines parelles havien de procrear (això enllaça amb el que hem dit abans de l'eugenèsia).

La **igualtat de la dona**. Plató no pensava que la intel·ligència i el potencial de les persones depengués del seu gènere, així com tampoc del seu status social, sinó que depenia únicament de la seva raó. Per tant, les dones havien de tenir exactament les mateixes possibilitats que els homes per arribar a governar.

Plató va elaborar també una **teoria de l'evolució de les formes polítiques**. La idea fonamental és que l'esdevenir històric dels estats condueix necessàriament a la seva degradació. Així, un estat aristocràtic¹⁰, que seria el millor sistema de govern, amb el temps degenera en una timocràcia¹¹, i aquesta en una oligarquia¹², la qual és succeïda per una democràcia¹³, que decau finalment, acabant en tirania¹⁴.

Al final de la seva vida, a **Les Lleis**, un Plató ja molt pessimista i desenganyat proposa un altre model d'Estat, que es caracteritza per un tancament en ell mateix i un control extrem de tots els seus ciutadans i les seves tasques.

10 El govern dels millors, dels que excel·leixen.

11 El govern dels militars, es caracteritza per l'ambició, per buscar la prosperitat personal.

12 El govern dels poderosos, dels adinerats, es caracteritza per la cobdícia de la classe dirigent, que només busca el propi enriquiment, convertint-se així en explotadora dels altres.

13 El govern del poble. Es caracteritza per la igualtat i la llibertat. Però això no és positiu, ja que tothom fa i diu el que vol. Els més ignorants s'igualen als savis, els corruptes als virtuoses. Així, el govern de l'Estat no es troba en bones mans, ja que el poble no està preparat ni instruït per dirigir l'Estat.

14 La forma més degradada de govern. Davant el clima de baralles i guerres constants provocades per la democràcia, s'erigeix com a "salvador" un líder ambiciós i carismàtic que esdevé dictador i corromp i atemoreix els altres.